

Nr 764

Av herr Arvidson, *angående stipendier till författare från de övriga nordiska länderna.*

I samtliga nordiska länder utgår nu ersättning till författare för utlåning av deras verk genom offentliga bibliotek. Ersättningen är emellertid mycket olika utformad i de olika länderna. I Danmark utgår en viss summa per volym av rättsskyddat danskt verk, som finnes på biblioteken, och denna summa går — efter avdrag endast av vissa administrationskostnader — direkt till respektive författare. I Sverige, där biblioteksersättningarna förvaltas av styrelsen för Sveriges författarfond, utgår en viss summa — för närvarande och enligt förslaget i årets statsverksproposition 6 öre — per utlåning av rättsskyddat svenskt verk och av detta belopp tillfaller i princip hälften författaren, medan resten samlas i något som kallas författarfondens allmänna del, vilken användes för stipendier, pensioner, understöd m. m. Härtill kommer viss ersättning för referensexemplar, som fördelas på motsvarande sätt. Till fondens allmänna del går även en på visst sätt beräknad översättarersättning. I de övriga nordiska länderna utgår till författarna ett anslag, beräknat efter en viss procent å det allmänna biblioteksanslaget, och detta författaranslag användes uteslutande till stipendier m. m. Skillnaden i systemen ligger alltså däri, att i Danmark endast individuell ersättning utgår, i Finland, Island och Norge endast kollektiv ersättning utgår, medan man i Sverige har ett system med en kombination av båda dessa ersättningstyper.

Under många år har diskuterats frågan, huruvida inte de nordiska länderna kunde utge biblioteksersättning ej blott till inhemska författare utan även till författare från övriga nordiska länder. En förutsättning härför har dock ansetts vara att reciprocitet kunde uppnås. Problemet har då just varit, att systemen är så olika, att även en principiell reciprocitet skulle ge mycket skilda resultat i de olika länderna. Efter framställning från Sveriges författarfond har regeringen emellertid i avvaktan på en lösning godtagit, att man från fonden utger stipendier till svenskspråkiga finländska författare, och under de senaste åren har vissa sådana stipendier också utgått ur författarfonden.

I Nordiska rådets rekommendation 1963:3 angående biblioteksersättning åt författare rekommenderades regeringarna i de nordiska länderna att i samråd med vederbörande fackorganisationer utreda möjligheterna för en sådan ordning beträffande ersättning till författare från bibliotekslån m. m. att likställighet uppnås mellan författare från samtliga nordiska länder.

Vid de nordiska undervisnings- och kulturministrarnas möte i Stockholm år 1967 behandlades denna fråga, varvid det konstaterades betydande praktiska svårigheter att genomföra en enhetlig ordning. Ministrarna godtog därför i princip ett stipendiesystem, enligt vilket varje land ställer fyra stipendier till förfogande åt författare från de övriga länderna. Stipendierna skall användas för vistelse i det land som svarar för stipendiet.

På grundval av denna överenskommelse har i statsverkspropositionen (bil. 10 p. 5 B) föreslagits, att från svensk sida skall ställas fyra sådana stipendier till förfogande, ettvarvt preliminärt beräknat till 5 000 kr. Det föreslås därvid, att administrationen av stipendierna skall förläggas till Sveriges författarfond samt att medel för ändamålet tas ur fondens fria del.

Tanken att biblioteksersättning skall utgå ej blott till inhemska författare utan även till andra rättsskyddade författare är synnerligen beaktansvärd. Den har förvisso stöd hos alla, som anser att frågan om biblioteksersättning främst är en rättsfråga. Även om författarna ej kan söka stöd för anspråk på biblioteksersättning i den nordiska upphovsrättslagstiftningen, torde man kunna säga att den utformning biblioteksersättningen fått i Danmark och Sverige ger dem viss rätt att utgå ifrån att statsmakterna betraktar biblioteksersättningen som en direkt gottgörelse för utnyttjandet av deras verk. Eftersom det av praktiska skäl för närvarande ter sig svårt att lösa frågan om en generell internordisk biblioteksersättning, bör förslaget om nordiska stipendier därför hälsas med tillfredsställelse. Även om berörda fackorganisationer ej uttalat sig i frågan, kan man utgå från att de i princip starkt stöder ett sådant förslag.

Däremot kan det svenska förslaget om finansiering av dessa stipendier icke godtagas. Tanken bakom det ursprungliga förslaget har ju varit, att utnyttjandet ej blott av inhemsk litteratur utan av all nordisk litteratur borde ersättas. Om man sökte nå en reciprok biblioteksersättning utan ökade anslag, skulle den endast innebära, att de nordiska författarna »hytte» ersättningar utan att gottgörelsen till de samlade författarkårerna ökade. En sådan ordning skulle alltså inte innebära någon som helst förbättring av författarnas rätt eller villkor, endast en omfördelning av redan utgående belopp med ökade administrativa kostnader som en trolig följd. Det är därjämte sannolikt, att ett sådant system skulle leda till direkt förlust för vissa länders författare; man kan nämligen ej förutsetta att utlåningen av grannländernas litteratur i alla länder är lika stor. Det finns t. ex. anledning anta att det i Finland och Island läses betydligt mer svensk litteratur än man här i landet läser finländsk och isländsk. Vad detta beror på kan ej med säkerhet sägas, men förvisso måste den omständigheten, att den finska och isländska litteraturen kan nå oss endast i översättningar medan den danska och norska litteraturen av många kan läsas på originalspråket, ha sin betydelse.

Det i statsverkspropositionen upptagna förslaget för finansiering av de fyra nordiska stipendierna innebär, att de svenska författarna avstår från 20 000 kr. av dem redan nu tillkommande medel, medel som de sedan mer än tio år förfogat över och med skäl betraktat som sina, eftersom deras tillkomst bygger på utnyttjandet av den svenska litteraturen. Det kan inte anses vara i överensstämmelse med en progressiv kulturpolitik att man på detta sätt söker lösa ett internordiskt författarproblem.

Den föreslagna ordningen kan ej heller leda till reciprocitet. I de länder, som meddelar biblioteksersättning endast i form av stipendier, kan man uppenbarligen handla på samma sätt. Då det i Danmark endast utgår individuell biblioteksersättning är det emellertid såvitt man kan se där nödvändigt med ett extraanslag för att kunna fullfölja den föreslagna stipendicordningen. Om man nu i Finland, Island och Norge följer samma linje som den i statsverkspropositionen föreslagna, innebär detta att de samlade nordiska författarkårens tillföres ytterligare allenast 20 000 kr. Detta sker då på det egendomliga sättet att endast danska skattebetalare ökar sin insats och att å andra sidan beloppet — via de övriga ländernas redan existerande anslag — kommer endast danska författare till godo. Vad meningen skall vara med ett sådant system måste man ställa sig mycket frågande till. I varje fall kan det knappast anses ägnat att främja syftet med den ursprungliga tanken på en internordisk, reciprok biblioteksersättning. Nu torde det knappast finnas anledning anta, att de redan existerande finländska, isländska och norska anslagen kommer att tas i anspråk för nordiska stipendier. Sverige kommer då att vara ensamt om att inskränka sina egna författares anslag för att tillgodose ett internordiskt syfte.

Även ur teknisk synpunkt är det svenska förslaget oegentligt. Sveriges författarfonds verksamhet regleras i KK den 23 november 1962. Enligt denna skall ur fondens allmänna del utgå stipendier, understöd, pensioner samt ersättningar för särskilda litterära ändamål. Efter förfrågningar från fondstyrelsen har dåvarande ecklesiastikministern ställt sig positiv till att stipendier ur fonden kunde utgå ej blott till svenska medborgare utan även till utlänningar, t. ex. till finlandssvenska författare och översättare och till översättare av svensk litteratur till utländska språk. Fondstyrelsen har också under de senaste åren delat ut stipendier av detta slag men har kunnat göra detta efter eget skön. Den nu föreslagna ordningen innebär, att i kungörelsen måste intagas en bestämmelse, innebärande en *plikt* för fondstyrelsen att disponera 20 000 kr. av de på rättskyddade svenska verk beräknade bibliotekspengarna till nordiska stipendier. Det är svårt att se, hur en sådan bestämmelse låter sig förena med grundvalen för fondens existens och för styrelsens verksamhet.

Det är antagligt, att man i en framtid kommer att ytterligare utveckla det nordiska stipendiesystem som nu introducerats som ett led i det nordiska kulturella samarbetet. En sådan utveckling är att hälsa med glädje. Om man nu godtar den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden, att medlen skall tas ur den ersättning för biblioteksutlåningen som utgår till de svenska författarna, riskerar man emellertid att fastslå en princip som kan få betydande konsekvenser; varje utvidgning av anslagen till författare i grannländerna skulle få betalas av de svenska författarna.

På anförda skäl yrkar jag, att förslaget om inrättandet av fyra nordiska författarstipendier om 5 000 kr. vardera godkännes, dock endast under förutsättning att särskilt anslag utgår för detta ändamål. Anslaget bör i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag administreras av styrelsen för Sveriges författarfond, som för detta uppdrag får särskilda anvisningar. Då det ter sig orimligt, att styrelsen för fullgörande av uppdraget skall fortlöpande sätta sig in i de nordiska grannländernas litteraturutveckling, bör den ordningen fastslås, att speciella organ i resp. mottagarland utlyser stipendierna till ansökan och utarbetar en rangordningslista, varefter fondstyrelsen utser stipendiaten.

Med stöd av ovanstående hemställer jag,

att riksdagen vid behandlingen av punkt 5 B i bil. 10 till statsverkspropositionen ville

a) bifalla förslaget om inrättandet av fyra nordiska stipendier om 5 000 kr. vardera,

b) avslå förslaget om att det erforderliga beloppet, 20 000 kr., skall tas ur författarfondens s. k. fria del,

c) för ändamålet anvisa 20 000 kr. som ett särskilt anslag under åttonde huvudtiteln, samt

d) bifalla förslaget att beloppet ställs till styrelsens för Sveriges författarfond förfogande att användas i särskilt föreskriven ordning.

Stockholm den 25 januari 1968

Stellan Arvidson (s)